

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Mikołaj Pawlak

ZSS.422.3.2019.SK

Warszawa, 19 lipca 2019 roku

Pani
Bożena Borys-Szopa
Minister Rodziny, Pracy i Polityki
Spolecznej

Stosownie do art. 3 ust. 4 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2017 r. poz. 922) Rzecznik Praw Dziecka szczególną troską i pomocą otacza dzieci niepełnosprawne. Wobec powyższego chciałbym zwrócić się do Pani Minister z prośbą o podjęcie działań na rzecz dzieci z niepełnosprawnością w obszarze realizacji specjalistycznych usług opiekuńczych.

Na mocy Konwencji o Prawach Dziecka¹ *we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka* (art. 3 ust. 1). *W celu zagwarantowania i popierania praw zawartych w niniejszej konwencji Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi* (art. 18 ust. 2). *Państwa-Strony uznają prawo dziecka niepełnosprawnego do szczególnej troski i będą sprzyjały oraz zapewniały, stosownie do dostępnych środków, rozszerzanie pomocy udzielanej uprawnionym do niej dzieciom oraz osobom odpowiedzialnym za opiekę nad nimi. Pomoc taka będzie udzielana na wniosek tych osób i będzie stosowna do warunków dziecka oraz sytuacji rodziców lub innych osób, które się nim opiekują* (art. 23 ust. 2).

Szerzej o problematyce związanej z dziećmi z niepełnosprawnością traktuje Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych² ratyfikowana przez Polskę 6 września

¹ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.).

² Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 z późn. zm.).

2012 r. Konwencja w art. 7 wskazuje, że *Państwa Strony podejmą wszelkie niezbędne środki w celu zapewnienia pełnego korzystania przez niepełnosprawne dzieci ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności, na zasadzie równości z innymi dziećmi. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci niepełnosprawnych należy przede wszystkim kierować się najlepszym interesem dziecka. Państwa Strony zapewnią niepełnosprawnym dzieciom prawo swobodnego wyrażania poglądów we wszystkich sprawach ich dotyczących, przyjmując je z należytą uwagą, odpowiednio do wieku i dojrzałości dzieci, na zasadzie równości z innymi dziećmi oraz zapewnią dzieciom pomoc w wykonywaniu tego prawa, dostosowaną do ich niepełnosprawności i wieku.*

Prawo do niezależnego życia i włączenia w społeczeństwo zostało zagwarantowane każdemu dziecku w art. 19 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Gwarancja ta polega na tym, że *Państwa - Strony niniejszej konwencji uznają równe prawo wszystkich osób niepełnosprawnych do życia w społeczeństwie, wraz z prawem dokonywania wyborów, na równi z innymi osobami, oraz podejmą skuteczne i odpowiednie środki w celu ułatwienia pełnego korzystania przez osoby niepełnosprawne z tego prawa oraz ich pełnego włączenia i udziału w społeczeństwie, w tym poprzez zapewnienie, że osoby niepełnosprawne będą miały dostęp do szerokiego zakresu usług wspierających świadczonych w domu lub w placówkach zapewniających zakwaterowanie oraz do innych usług wspierających, świadczonych w społeczności lokalnej, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia i włączenia w społeczność oraz zapobiegającej izolacji i segregacji społecznej.*

Zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej na władzy publicznej spoczywa obowiązek ochrony praw dziecka (art. 72). Konstytucja jest gwarantem zapewnienia *szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom w ciąży, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku* (art. 68 ust. 3). Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej ma uwzględnić dobro rodziny, a zwłaszcza tej, która jest w trudnej sytuacji społecznej i materialnej (art. 71).

Powyższe uregulowania prawne mają bezpośredni związek z problematyką związaną ze świadczeniem niepieniężnym w postaci specjalistycznych usług opiekuńczych określonym w art. 50 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej³ (dalej: „u.p.s.”).

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie

³ Dz. U. z 2018 r. poz. 1508 z późn. zm.

są w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości (art. 2 ust. 1 u.p.s.). Rodzaj, forma i rozmiar świadczeń z pomocy społecznej powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy, a potrzeby osób i rodzin korzystających z pomocy powinny zostać uwzględnione, jeżeli odpowiadają celom i mieszczą się w możliwościach pomocy społecznej (art. 3 ust. 3 i 4 u.p.s.). Jedną z form pomocy społecznej jest świadczenie niepieniężne w postaci specjalistycznych usług opiekuńczych. Stosownie do art. 50 ust. 2 u.p.s., usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą być przyznane osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem (art. 50 ust. 3 u.p.s.). Na mocy art. 50 ust. 4 u.p.s. specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

W obowiązującym stanie prawnym gmina ma obowiązek zapewnienia specjalistycznych usług opiekuńczych dziecku posiadającemu zaświadczenie lekarskie wskazujące na wymóg pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych (określające rodzaj usługi i zalecaną liczbę godzin – tygodniowo lub miesięcznie). Taka forma pomocy ma charakter pomocy socjalnej realizowanej przez samorządy w ramach zadań własnych.

W przypadku dzieci z zaburzeniami psychicznymi wymagane jest zaświadczenie od lekarza psychiatry lub neurologa o potrzebie świadczenia takich usług z podaniem rodzaju i ilości godzin. Ten rodzaj pomocy jest zadaniem zleconym z zakresu administracji rządowej realizowanym przez gminę.

Na podstawie spraw wpływających do Biura Rzecznika Praw Dziecka dostrzegłem problem związany z realizacją tych usług. Jednostki samorządu terytorialnego odpowiedzialne za realizację specjalistycznych usług często zasłaniają się tym, że dana gmina w ogóle nie oferuje tych usług, a jeżeli już oferuje, to w mniejszej niż zalecana przez lekarza liczbie godzin. Gminy wskazują również, że nie posiadają wystarczających środków finansowych na objęcie specjalistycznymi usługami większej liczby dzieci. Bywało również tak, że gmina odmawiała zorganizowania specjalistycznych usług opiekuńczych, uzależniając przyznanie tych świadczeń od kryterium dochodowego, mimo że przy specjalistycznych usługach opiekuńczych kryterium dochodowe nie jest brane pod uwagę. Dochody odgrywają

rolę, ale jedynie przy ustalaniu odpłatności za usługi. Taki stan rzeczy prowadzi do wykluczenia społecznego albowiem po pierwsze, specjalistyczne usługi opiekuńcze dla dzieci są w praktyce mało dostępne, po drugie - koszty tych usług często ponoszą rodzice.

Usługi te jako indywidualna forma wsparcia w domu i środowisku lokalnym są trudno osiągalne oraz ograniczone terytorialnie (zwłaszcza dotyczy to dzieci z terenów wiejskich oraz małych miast). Szczególnie niedostępne jest wsparcie dla osób mało samodzielnych, wymagających intensywnego i specjalistycznego wsparcia.

Uważam, że specjalistyczne usługi opiekuńcze powinny być dostępne dla wszystkich dzieci z niepełnosprawnością oraz dostosowane do charakteru i poziomu ich niepełnosprawności. Niezbędne jest podjęcie wielokierunkowych działań mających na celu zwiększenie dostępności dla dzieci z niepełnosprawnością specjalistycznych usług opiekuńczych na poziomie lokalnej społeczności.

Dzieci z niepełnosprawnością należą do kręgu osób, które wymagają szczególnej troski. Są mniej samodzielne od pełnosprawnych rówieśników, dlatego powinny mieć zapewnione kompleksowe usługi.

Mając na względzie powyższe, działając na podstawie art. 10a i art. 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2017 r. poz. 922), uprzejmie proszę Panią Minister o dokonanie analizy przedstawionego zagadnienia, rozważenie zasadności podjęcia działań mających na celu zapewnienie dzieciom z niepełnosprawnością szerokiego dostępu do usług wspierających świadczonych w domu lub w społeczności lokalnej, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia i włączenia w społeczność oraz zapobiegającej izolacji i segregacji społecznej.